

Politický okres Dubá

Spadající pod soudní okres Dubá a Wegstädtl

Vlastivěda pro dům a školu

za spolupráce okresního učitelského sboru

od

Friedricha Bernaua

s 24 vyobrazeními a 1 tabulí s pečetěmi

Vydáno

Dauba:Wegstädtler Bezirks:Lehrervereine.

Dubá.

Verlag des Dauba:Wegstädtler Bezirks:Lehrervereines.

Tisk a vydavatelství Joh. Kunstner v České Lípě.

1888.

s. 226-231 Kruh

s. 231 Vojetín

15. Kruh. (Kroh)

Katastrální obec Kruh je se skládá z obcí Kruh a Vojetín (Wojetin). Obě se nacházejí na jihovýchodní hranici okresu (Dubá, pozn. překl.) a ze severovýchodu jsou ohraničeny obcemi Žďár (Zdiar) a Luka (Luken), od západu Houskou (Hauska), od jihu částečně Vojetínem a Libovicemi (Libowies). Plocha katastru obce je 459 jochů, 101 kl. (klafterů=264 ha).

Farní obec Kruh, dvě a čtvrt hodiny jihovýchodně od Dubé (Dauba), má jedinečnou polohu. Kostel, škola, fara a statky jsou vybudovány na návrších, tak, že pokud to není bráno úplně přesně, nachází se Kruh na sedmi pahorcích, a proto bývá také označován jako „Sedminávrší“. Na počátku založení obce byly statky a teprve později, když se zvyšovala potřeba po pracovních silách, se objevily domy i dole v údolí. Půda je zde převážně smíšená písečná a jílovitá, částečně také vápenatá. Z hornin převažuje pískovec, potom čedič, znělec a vápenec. Na Jestřábím vrchu (Habichsberg) se nachází výtečný vápencový lom, který je výtečným zdrojem šterku na výstavbu silnic a nachází se severně od Kruhu. Také tzv. Vápenec, pole, kde stávala vápenka a zpracovával se vápenec, stojí za zmínku.

Modelace údolí je zajímavá, podélná a příčná údolí se proměňují překvapivým způsobem a propůjčují krajině romantický ráz, který však není návštěvníky dostatečně doceněn. Z vyhlídek si zaslouží pozornost Jestřábí vrch (Habichsberg, 393 m) a takzvaná Kraví hora (Kühbergel), protože z těchto vrchů je překrásná vyhlídka na severozápad a východ, na České Středohoří, Lužické a Jizerské hory. Na Kraví hoře (Kühbergel) je také vápencový lom; hornina zde, zdá se, obsahuje olivín, přičemž v lomu na Jestřábím vrchu obsahuje slídu a překvapivě velké části amfibolu, stejně jako krystalů augitu. Návštěvník těchto kopců je tak dostatečně odměněn jak po stránce přírodní tak mineralogické. Krásnou procházku nabízí okolí Žďáru, které se táhne od Kruhu směrem k Bezdědicím (Klein Bössig).

Bohužel je tato pěkná oblast chudá na vodu, takže, ačkoli potřeba obce je pokryta třemi studnami v údolí Kruhu, v suchých letech musí být voda přivážena až z pod Bezdědic (Klein Bössig). Tyto studny byly nedávno důkladně vyčištěny, což by mělo v budoucnu pomoci od nedostatku vody. - V polnostech Vojetína se nachází pouze jedna jediná studna.

V současnosti čítá Kruh 42 domů s 233 obyvateli, Vojetín 29 domů s 215 obyvateli většinou katolického vyznání. Za zmínění stojí tzv. Gründel a Kippenbauer, které se nacházejí čtvrt hodiny od Kruhu.

Jak už bylo výše zmíněno stojí kostel na vrcholu pahorku, ke kterému vedou kamenné schody, na svahu pahorku se rozprostírají skalní obydlí. Kostel zasvěcený svatému Vojtěchu byl znovu vystavěn roku 1724 hraběnkou Margaretou Valdštejnovou, rozenou Thun, poté, co zchátral starý kostel, který stál ve středu obce na nyní ještě stále používaném hřbitově. Kostel má tři oltáře. Hlavní oltář je zasvěcen sv. Vojtěchu, levý oltář sv. Anně a pravý Panně Marii. První dva zmíněné oltáře jsou produkty novější doby, přičemž mariánský oltář sem byl přenesen z původního starého kostela.

Malé varhany jsou soudě podle zinkových píšťal starší prací, a byly sem převezeny s největší pravděpodobností z kostela v Doksech (Hirschberg). Varhany mají osm rejstříků s jednoduchým manuálem.

Ve věži kostela jsou zavěšeny tři malé zvony z novější doby.

Kostel a fara v Kruhu existovaly již ve 14. století. První zmínky o nich pocházejí již z roku 1358, kdy zdejší farář uvedl do Bořejova (Borzim) nového Plebána. První známý farář v Kruhu se jmenoval Michael. Po jeho smrti byl 24. května 1361 jmenován knězem Martin z Malowar, který zemřel však již roku 1368. Jeho následovníci byli Johann z Katusic (Katusitz, potvrzen 22. května 1368, zemřel 1380), Michael ze Mšena (Mscheno, potvrzen 17. srpna 1380, zemřel 1403), Mikuláš z Jablonného (Gabel, potvrzen 8. srpna 1403, vyměněn za Johanna z Kuřivod 1404), Johann (potvrzen 22. září 1404, rezignoval 1410), Mikuláš z Vidimi (Widim, potvrzen 24. října 1410, rezignoval výměnou 1414), Johann z Jestřebí (Habsteinu) (potvrzen 8. března 1414, rezignoval výměnou 1418), Ulrich z Kadlin (potvrzen 2. června 1418).

Ve starém kostele v Kruhu se nacházela jak dědičná hrobka hradních pánů z Housky z rodu Berků, tak později Hrzánů z Harasova. 13. června 1408 věnoval Jindřich Berka z Dubé na Housce pro kostel v Kruhu dvě a půl kopy grošů poplatků za duše jeho a jeho předků a jmenovitě pro duši Rzimka z Kruhu. Poté 10. listopadu 1417 koupil patron Jindřich Berka z Dubé společně s jinými věřícími, z kterých nejvíce přispěl Zwiecho ze Žďáru (Zwiecho von Zdiar), akr pozemku v Kruhu pro zdejší kostel, aby si farář Johann a jeho nástupci mohli vydržovat kaplana.

Když se po husitských válkách Houska ocitla v majetku utrakvistů, byla i fara v Kruhu spravována utrakvistickými duchovními, o jejichž sledu se však nedochovaly žádné zprávy. V době protireformace byl zdejší kostel nadobro opuštěn, patrně Švédy vypálen a zcela zničen.

V roce 1652 byl vypálený kostel v Kruhu přidělen k farnosti Bezděz (Bösig). K této farnosti patřily dvě kopy akrů zarostlých záhonů, z kterých dříve nájemce odváděl farářovi třetí snop. Jako reminiscence na požár kostela byl v blízkosti steré školní budovy nalezen kousek roztavené zvonoviny, ze které byl odlit jeden z nynějších zvonů. Kostel, jehož kamenný presbytář zůstal nepoškozen, byl sice později částečně obnoven, byl ale už tak zchátralý, že po znovuoobnovení fary v roce 1725 bylo rozhodnuto o jeho znovuvystavění.

Do této doby byla zdejší farnost spravována řádovými duchovními z Bezdězu-Benediktýny. První z těchto správců byl Benedikt Kollmann, jeho nástupce Leonard Rer založil v roce 1699 nejstarší kostelní matriku.

Současně s novostavbou kostela byla na svém původním předchozím místě vystavěna i fara. Sem přišel jako první (světský) farář v roce 1725 farář Augustin Strohbach, narozený v Neugratschen (Zátyní?) u Dubé.

Starý kostel zůstal dočasně stát jako hřbitovní kostel a někdy zde byla čtená mše, což bylo předtím faráři Walburgovi, který přišel do Kruhu v roce 1756, zakázáno. Pravděpodobně už v té době hrozilo kostelu zřícení a byl proto zbourán.

Jako památka na tento kostel se zachovaly náhrobní kameny, z nichž jeden je v současné době přizděn na kostnici. Z nápisu jsou ještě čitelná následující slova: *Letha panie na den sw. Martina umrzel gest urozeny Pan ... Hrzan z Harasowa gest w nadezi blahoslaweneho wzkrzisseny.*

Tento kámen byl patrně součástí klenuté krypty jednoho z pánů Hrzánů na Housce. – Druhý náhrobek, který byl nalezen na hřbitově, je v novém kostele před mariánským oltářem. Nekompletní nápis zní: *O. – Benefactoribus nostris. Anno Domini 1644.*

Pamětnice byla založena v roce 1799 tehdejším farářem Růžkem. Podle údajů této knihy zde bylo od třicetileté války 22 kněží. Na starosti měli obce Vojetín (Wojetin), Týn (Thein), Nová Starost (Neusorge), Žďár (Zdiar) a Na Fučíkovském (Futschigfelden). Celá farnost čítala 1025 duší.

Š k o l a. Školní budova se dříve nacházela v blízkosti starého kostela. První učitel, o kterém něco víme, byl Georg Mosig, který zde působil od roku 1698 po dobu 54 roků jako učitel a kostelník, a který je zmiňován ve staré matrice křtů *rector ludi magistri*. Zemřel 19.dubna 1752 načež ho v jeho úřadě vystřídal jeho syn Franz Mosig, který zemřel 1. dubna 1799. Jeho syn a následovník Josef Mosig zemřel už v roce 1814 teprve čtyřicetipětiletý na souchotiny. V příštím roce přišel jako učitel

do Kruhu Václav Štolla, který byl známý jako velmi schopný varhaník a jenž zde také působil déle než jedno půlstoletí, totiž 53 let, až do smrti v roce 1868. Jeho nástupci byli Antonín Pettera, zemřel 1874 a Johann Teubner, zemřel 1883. S nynějším řídícím školy by to bylo, kam až zprávy sahají, sedm učitelů na škole v Kruhu. Stará školní budova byla v roce 1793 prodána jistému Andreasi Pankrácovi (Pankraz) a škola byla vystavěna na popud tehdejšího faráře Růžka na náklady valdštejnského patronátního úřadu. Jednalo se o malou, nízkou dřevěnou stavbu*. Škola je od roku 1882 dvoutřídká s dvěma učiteli a 88 školáky. Školní knihovna má 96 svazků. Obec spravuje starosta se dvěma obecními radními a šesti výbory. V obci jsou dobrovolní hasiči. Obyvatelé jsou zaměstnání zejména v zemědělství a chovu dobytka; především se jedná ovocnářství, jmenovitě jsou to skvělé třešně, které se zde produkují. Třešně přinášejí první peníze a v době zrání se tvoří čilý ruch. Za zmínku stojí také chmelařství. Pěstuje se žito, oves a pšenice, méně ječmen.

O b e c n í k r o n i k a. Ves Kruh je poměrně stará, protože už ve 14. století je zde zmiňován farní kostel a panský dvůr. Jméno obce pochází ze slovanského kruh, což znamená „kruh“ a mohlo by být odvozeno od způsobu původního vesnického uspořádání. Zde je nutné ale podotknout, že u jiných, stejně nazvaných obcí, pocházejí blízké kruhovitě valy z prehistorických dob. – Ve 14. století hospodařila v Kruhu pod ochranou a v závislosti na mocném Berkovi na Housce šlechtická rodina, která se pojmenovala po místě svého sídla. Jako patroni kostela v Kruhu se objevili roku 1361: Petr z Kruhu, bratři Petr a Mírek z Kruhu a Diviš se svou matkou Gertrudou; 1368: Vostiecho z Drachonic, Diviš, Petr a Chodko z Kruhu; 1380: Wlkan a Pessig (Peter) z Kruhu. Roku 1380 se objevili jako pověření patroni také Holmahr, občan z Lípy a jeho žena Kateřina, kteří také mohli mít určité podíly na majetcích v Kruhu. Jako patron kostela v letech 1361-1368 vystupoval Diviš z Kruhu, jenž byl posledně jmenován 2. května 1376 a který uzavřel vyrovnání mezi obcemi Žďár a Kruh, které se vztahovalo na pozemky mezi Žďárem a Kruhem. Toto vyrovnání zprostředkoval tehdejší hlavní soudce Ullrich, starý purkrabí na hradě Bezdězu a Pešík (Peschig), rychtář v Bělé (Weisswasser); ale přítomni byli také jiní dobří lidé jako: Soběhrt ze Sebíče, Vít, jmenovaný Mnichovec ze Zahrádek, Budelka z Týnce, Manek zvaný Sudálek a jeho bratr Johann, rychtář Níček z Mückehanu, purkrabí Ullrich na hradě Bezdězu, starosta Taschner a jiní radní páni z Bělé (Weisswasser). Latinská listina o tomto vyrovnání se nachází v městské knize v Bělé.

* V roce 1888 byla tato stará školní budova odstraněna a na jejím místě vystavěna nová školní budova. Při demolici staré školy se zřítla z neopatrnosti stará zeď a zabila přitom zaměstnaného pracovníka J. Schantina. Dva jiní pracovníci byli zraněni.

3. dubna 1378 se objevují Ullrich z Kruhu s Johannem z Roztok na prodejní listině vdovy Kateřiny z Roztok a jejího syna Mikuláše, kněze, jako ručitelé a v tom samém roce je uveden Johann, syn Peška z Kruhu, jako duchovní.

Mezi roky 1380-1403 je se Kruh již dostal do přímé držby pánů Berků z Dubé na Housce, neboť tito se od roku 1403 objevují jako jediní patroni zdejšího kostela. V roce 1414 je Kruh výslovně jmenován jako součást panství Houska a tento stav setrval až do třicetileté války.

V prodejní listině pánů Housky z roku 1593 jsou výslovně uváděny obec Kruh s kostelním patronátem a obec Kretschan (Krčma?), v listině z roku 1615 jsou to také selské dvory Čelakovských a Tomka v Kruhu. Po konfiskaci statků Václava staršího Berky z Dubé se Kruh dostal do majetku Albrechta z Valdštejna, mocného pána z Frýdlantu, který listinou z 12. března 1627 dotoval znovuzaložení augustiniánského kláštera na Bezdězu (spolu s další obcí včetně kostela v Kruhu na našem panství v Housce), a když císař Ferdinand III. věnoval hrad Bezděz spolu s přilehlými pozemky roku 1636 benediktýnům z Montserratu, byla znovu zmíněna obec Kruh. Benediktýni později obnovili zchátraný kostel v Kruhu zničený Švédy a jmenovali administrátora ze svého řádu, ale pro velkou vzdálenost Bezdězu od Prahy prodali panství Bezděz spolu s obcí Kruh 24. července 1679 hraběti Heissensteinovi, majiteli panství Doksy (Hirschberg) a od této doby už zůstal Kruh spojen s tímto dominiem. V roce 1713 měl Kruh spolu s Týnem (Thein), kde se nacházel statek, sedmnáct usazených obyvatel.

Obec **Vojetín (Wojetin)** patřila ve starých časech pod správu farního kostela na hradě Bezdězu, kterou postoupil už v roce 1350 císař Karel IV. na svém dvoře v Praze augustiniánům kanovníkům. V roce 1410 potvrdil pražský arcibiskup Zbyňko zmíněnému augustiniánskému klášteru bezdězský kostelní patronát s příslušenstvím, tedy i s obcí Vojetín, tentokrát poprvé prameny uváděnou.

V roce 1551 vyměnil klášter statek ve Vojetíně s rytířem Johannem Wtelenským ze Wtelna za dvůr Porzcze, který jej spojil se svým statkem ve Vtelně. Jeho stejnojmennému následovníkovi byl ale tento majetek kvůli účasti na stavovském povstání v roce 1622 konfiskován a 5. ledna 1623 prodán Martinu Knisen z Kobachu, německému odvolacímu sekretáři za cenu okolo 15.500 kop, tento majetek od něho v roce 1628 získal Jindřich Vlk Berka z Dubé. Klášter si na čas vyhradil roční zdanění 10 kop grošů a 10 slepic z Vojetínského dvora, které byly odváděny ještě i pozdějšími majiteli, totiž hrabětem Františkem Antonínem Berkou, potom v roce

1667 hraběnkou Eleonorou Nosticovou, rozenou Popel z Lobkowitz, v roce 1723 Františkem Josefem hrabětem Šlikem z Bassana a naposled Augustem hrabětem Kinským, rozeným Pálffym z Erdöd a Josefem hrabětem Pachtou z Raihofen.

Zdejší statek patřící k majetku Bezna byl koncem minulého století rozpuštěn a jeho pozemky rozděleny mezi domkáře. Jak se povídá byl zničen požárem a hospodářské budovy patřící nějakému Václavu Zvěřinovi jsou označovány jako jeho poslední. Stranou ležící část obce Vojetína, pět domků, se označuje jménem Lichtenplan.

Translation © Anna Habánová 2005